

Nucli antic de Rajadell o el Veïnat

Rajadell

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Nucli de Rajadell
Emplaçament
Alçada: Nucli de Rajadell. Plaça i carrer de l'Església
363

Coordenades:

Latitud: 41.72865
Longitud: 1.70636
UTM Est (X): 392409
UTM Nord (Y): 4620458

Classificació

Número de fitxa 08178 - 99
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle XVIII-XX
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: Les cases presenten un aspecte cuidat i unes estructures ben conservades, amb restauracions respectuoses
Protecció Legal
Observacions protecció: BPU. Catàleg bens protegits 2014 (num. 20)
Número inventari Si IPA c/ Major
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Diversos propietaris
Autoria de la fitxa PEP 1993 (Jordi Piñero)/ OPC 2017-21

Descripció

Conjunt de carrers i cases que s'agrupen a l'entorn del castell i de l'església parroquial de Rajadell i que conjuntament amb l'eixample que es conformà posteriorment cap a migdia, conformen el nucli urbà antic de Rajadell i el principal del municipi.

Podem dividir el nucli en dos sectors: el desenvolupat a l'entorn de la plaça de l'església, davant l'església i al peu del Castell, fins la plaça de l'Era, i el desenvolupat des de la Plaça de l'Era cap el sud, seguint el carrer Major.

El primer sector està definit per un pujol arrodonit, definit entre el Torrent del Daurell, a ponent, i el Torrent de l'Enfilat, a llevant, abans de desguassar els dos a la Riera de Rajadell, que limita el puig pel nord. Al cim s'hi emplaça el castell, i a sota, a llevant, l'església parroquial de Sant Iscle i Santa Victòria. Al mig es troba la plaça de l'Església, amb un conjunt de cases que són les més antigues del nucli (segle XVIII). De la plaça surt un carrer, el carrer Mestre Ramon Planes, en direcció sud, fins la Plaça de l'Era. A ponent també hi ha el carrer o pujada del Castell. A mesura que avancem en direcció sud, les cases són més modernes.

El segon sector està definit, a partir de la Plaça de l'Era en direcció sud, sobre un esperó estret i allargat també entre els dos torrents, de manera que presenta forts desnivells a cada costat. Al mig de l'esperó es situa el carrer Major, de nord a sud, amb cases a cada banda. Els darreres de les cases estan definides, a ponent, pel camí del Torrent de Daurell, i a llevant, pel passatge de l'Ajuntament, i més a llevant encara, pel carrer de la Font. Al final, el carrer Major es bifurca, i a llevant, a través del carrer del Pla, mena al Pla del Junyent, i a ponent, segueix una carretera cap els Plans de cal Balard. Quan més avancem cap al sud, més modernes són les cases. En aquest sector són del segle XIX.

En diverses fitxes es detallarà la descripció dels diversos sectors, carrers i places del nucli antic, de forma específica.

Les cases segueixen un model rural popular, amb pocs trets compartits i forces variacions individuals. No es pot parlar d'un model definit o comú de casa. L'alçada dels edificis és potser el tret més uniforme. La majoria de les cases són unifamiliars. En general els habitatges són entre mitgeres, de planta baixa més un pis. Els darreres de les cases d'ambdós sectors presenten diversos nivells, de manera que les façanes que donen al carrer principal i a les places presenten planta baixa i una o dues plantes, però en realitat algunes aprofiten els pendents del terreny i presenten més plantes soterrades, que s'aprecien a les façanes posteriors, que cobreixen i aprofiten el pendís.

El material dominant és la pedra. Tanmateix, es tracta de pedra sense treballar i de tipus divers (conglomerat i sorrenca indistintament). En conseqüència, els paraments són força irregulars. També hi ha algunes parets (sobretot posteriors) fetes de tova i de tàpia. La diversitat arquitectònica és nota més en els acabats: obertures amb llindes de pedra, amb llindes de fusta, i d'altres emmarcades amb maó. En general s'observa una abundància de balcons i galeries, tant davant com darrera les cases.

La majoria de les cases són entre mitgeres i estan alineades formant carrers. L'urbanisme, però, no és estricte. El carrer Major està definit per cases unifamiliars entre mitgeres que formen un carrer força estret que té una amplada d'uns 5 m. Les cases es repeteixen uniformement i tenen un pis i planta baixa a manera de botiga i magatzem, i estan cobertes amb teulada a doble vessant. Però al nucli també s'aixequen algunes cases aïllades a la plaça de l'Era i a la pujada cap al castell. L'urbanisme de Rajadell segueix les línies marcades per l'orografia, sense seguir cap esquema predeterminat. En general, els carrers tenen un traçat pla. El casc urbà es situa en un pla molt limitat, ja que ocupa una franja estreta vorejada per terrenys amb pendent cap a les rieres.

Observacions:

El nucli antic també s'anomena el Veïnat. El poble s'assenta sobre un altiplà allargassat que va des de la plaça de l'Església en direcció al carrer Major, flanquejat per tres rieres: el torrent de Daurell, la riera de Rajadell i el torrent de l'Enfitat. Entre el poble i les rieres el terreny acusa desnivells pronunciats, amb vegetació abundant. Aquest aïllament constituïa la defensa natural del castell, que presideix el nucli de Rajadell.

Al nucli de Rajadell no s'hi ha construït de nova planta. Totes les cases són originàries dels segles XVIII (al nord) i XIX (al centre i al sud) i exteriorment conserven un aspecte tradicional.

Als anys setanta del segle XX l'Ajuntament va adoptar el criteri (discutible) de fer eliminar els arrebossats i avui la pràctica totalitat de les façanes són de pedra vista. D'altra banda, les cases, durant el segle XX, han patit reformes, com alguns sobrealçats i d'altres modificacions de les façanes. Exteriorment, les reformes intenten imitar l'estil tradicional, amb un encert desigual. Les façanes posteriors són les que s'han conservat més intactes. Els interiors han patit reformes més dràstiques. Algunes cases conserven encara voltes a la planta baixa, però en general són pocs els elements tradicionals que han sobreviscut.

No hi ha grans edificis que sobresurtin del conjunt general, excepte la Casa Torres Aymerich (fitxa 119). Les cases es descriuen a les fitxes específiques de places i carrers (100, 181-186). També s'ha fitxat apart la Tina de cal Sussanna (fitxa 87) i la de Cal Negre (fitxa 88).

El nucli urbà de Rajadell conserva pràcticament l'estructura i les cases originàries del segle XIX. El poble presenta un ambient molt endreçat, amb una arquitectura de tipus popular. Pràcticament la totalitat de les cases són habitades. Antigament al nucli de Rajadell hi havia, igual que als masos, un bon nombre de tines. Les que estaven integrades a les cases s'han destruït en la seva majoria o bé s'han aprofitat per fer-hi dipòsits. També n'hi havia que formaven barracons a part, separades de les cases per un passatge. Per exemple al passatge de darrera el carrer Major. Actualment, només queda una d'aquestes tines, al cobert de cal Negre (fitxa 88).

Moltes cases presenten a les pedres de les llindes de portes i finestres inscripcions gravades amb anys de construcció i noms dels antics propietaris.

Els carrers llueixen faroles tradicionals d'imitació fixades a les façanes com a enllumenat públic.

Les coordenades corresponen a la Plaça de l'Església

Història

La formació del nucli urbà de Rajadell és molt tardana: és del segle XIX. L'any 1641 la gent de la parròquia de Sant Iscle i Santa Victòria encara vivien tots en masos isolats. A l'actual nucli de Rajadell només hi havia el castell i l'església parroquial. Des del segle XVI hi havia una plaça, segurament l'actual plaça Major, davant de l'església, on era costum que es reunís una mena de consell convocat pel batlle i format pels jurats i la gent del poble. L'assemblea tractava els afers generals i assistia a les cerimònies que es celebraven quan un nou senyor prenia possessió del terme. Si hem de fer cas de les inscripcions de llindes, és a l'entorn d'aquesta plaça que s'aixequen les primeres cases: Cal Sastre de Baix (1713) i Cal Sord (1728).

Cap a finals del segle XVIII els senyors del castell i del terme (els Pignatelli) iniciaren una nova política que afavoria l'establiment de famílies a la zona propera al castell, potser per estimular el conreu de la vinya. El senyor cedia un tros de terra d'uns 60 per 40 pams de la seva propietat "para edificar casa", situat on avui s'aixeca l'actual poble, i un altre tros més petit per fer-hi un hort, a prop d'una riera. Com a contrapartida l'arrendatari pagava al castell un cens gairebé simbòlic. Aquestes mesures van tenir un efecte escàs en un primer moment (comptem només tres llindes amb data de finals del segle XVIII) i queda aturada durant la guerra del Francès. A mitjan segle XIX, l'activitat constructiva es revifa, sobretot entre 1857 i 1881. De 1852 a 1857 es passa de 12 a unes 30 cases. Al 1857 es té notícia de 9 cases noves (els propietaris són dos pagesos, dos fusters, dos paletes, un tragner, un ferrer i un rajoler). Aquestes cases constitueixen la base de l'estructura del poble. Durant el període de 1876 -1881 (els anys precedents a la fil·loxera), l'activitat

constructiva es dispara. Es van aixecar un total de 22 cases. Els oficis dels propietaris eren: pagesos (10), ferrers (3), propietaris (2), un botiguer, un estanquer, un traginer, un fuster, un sastre i un resident d'ofici desconegut.

A finals del segle XIX, per tant, l'estructura bàsica del nucli urbà de Rajadell queda pràcticament fixada. Al anys setanta del segle XX l'Ajuntament va promoure un canvi d'imatge del poble amb l'eliminació dels arrebossats a favor de les façanes a pedra vista, per tal d'aconseguir un aire més "rústic".

Molins fa un estudi detallat de cadascuna de les cases del nucli antic, que ell denomina El Veïnat, (Molins, 2020:33-135)

Bibliografia

RAFAT, F (1988).

RAFAT, F (1989). "Festa de Sant Sebastià"

MOLINS, Ernest (2020). Cases i Masos de Rajadell (I). Ajuntament de Rajadell. Pp 33-135.

